

נקוב פשיטא ליה להמנחת חינוך במצ' קצ"ב הכותב שבעציץ נקוב האיסור מהתורה, ובעציץ שאינו נקוב אינו חייב. ובתוצאות חיים (להגר"מ זמבא סי' ח' באמצעו) מובא מכתב של הר"א לופטביר, ולדעתו אפילו הנוטע בעציץ נקוב אצל המזבח פטור.

ולכל היותר יש לומר שהנוטע לכתחילה בעציץ שאינו נקוב אסור מדרבנן כמו שמצינו בכלאים, אך המביא עציץ שאינו נקוב ליד המזבח בודאי שאינו עובר. ומכיון שאפילו בהיכל עצמו האיסור הוא רק מדרבנן, ובבית הכנסת שלרוב הפוסקים הוא מדרבנן, ואין שם מזבח כלל, אין מקום לגזור. ולכן נראה שאין מקום לאסור הבאת עציץ שאינו נקוב לבית הכנסת.

באיסורי תורה אחרים חוץ משבת. ולפי שיטתם אין איסור בהבאת עציץ אל המזבח, משום שאין בכך אלא תולדה לכל היותר ובאיסור זה אין תולדות.

ונטיעה בגוש לא חל עליה איסור "לא תיטע", שכן נטיעה היא דוקא יחור או גרעין ולא בגוש, וכדמצינו לענין ערלה, דנטיעה בגוש אינה נטיעה למנות ממנה שנות ערלה. אמנם י"ל דערלה שאני ובאמת כן מקרי נטיעה גם בגוש, אלא שהמנין לשנות ערלה לא מתחיל מחדש אלא נמשך מהנטיעה הראשונה. ועיין שבת הארץ (מהדורת מכון התורה והארץ פ"א הל' ד' הע' 14), האם נטיעה בגוש בשביעית אסורה מהתורה או מדרבנן. אך בעציץ שאינו נקוב אין ספק שהאיסור הוא רק מדרבנן.

ומה שמספקא ליה להגרשז"א בעציץ שאינו

סימן יא

קדושת בית כנסת שחרב (דין בתי כנסת עתיקים)

ראשי פרקים

- א. חילוקי השיטות בדין "ובאו בה פריצים וחללוה"
- ב. גדר קדושת בית כנסת והפקעתה

א. חילוקי השיטות בדין "ובאו בה פריצים וחללוה"

במגילה כ"ח א':

"בית הכנסת שחרב, אין מספידין בתוכו, ואין מפשילין בתוכו חבלים, ואין פורשין לתוכו מצודות, ואין שוטחים על גג פירות, ואין נושין אותו קפנדיא, שנאמר: 'זהשימוחי את מקדשיכם' – קדושתן אף כשהן שוממין".

שיטת בעל המאור

מיהו בית כנסת שחרב וגם היה בידי נכרים צריך לעיין אם לא פקעה קדושתו מדין "ובאו בה

פריצים וחללוה". עיין ע"ז (נ"ב ב') באבני מזבח ששקצום אנשי יון, שנפסלו למזבח. ואע"פ שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, שאני התם דכתיב: "ובאו בה פריצים וחללוה". והקשה שם בעל המאור מכלי אחז שלא נפקו לחולין ע"י ישראל דבני מעילה נינהו? ותירץ דכלי שרת שאני, דאין מועל אחר מועל במוקדשין אלא בהמה וכלי שרת, אבל אבני מזבח וכספה וזהבה של ירושלים יכולין היו לצאת לחולין ע"י ישראל, משום דבני מעילה נינהו. משמע מדבריו ש'ובאו בה פריצים וחללוה', הוא מדין מעילה, שכשם שהמועל מוציא את ההקדש לחולין, ה"ה דבר קדוש הנופל בידיהם של פריצים יוצא לחולין. אך דבר שאינו בר מעילה, אין בו דין: "ובאו בה פריצים וחללוה".

וצ"ע, מהי קדושת בית הכנסת? האם יש בה דין מעילה? אמנם מצינו שאסור להשתמש בבית כנסת שימוש של חולין כנ"ל. אולם לא

ביאת פריצי גויים לתוכו. וק"ו הוא, ומה מקדש שקדושתו קדושת עולם יוצא לחולין ע"י הפריצים, בית כנסת שקדושתו רק קדושת כבוד וניתן לפדותו על אחת כמה וכמה. וא"כ גם לפי הרמב"ן בית כנסת שחרב והיה בידי נכרים יצא לחולין.

ועין מקדש מלך להגרצ"פ (עמ' ט"ז) בשם שו"ת בית יצחק (אר"ח כ"ז) שדין "ובאו בה פריצים וחיללוה" הוא רק כשזה תחת ידיהם, אך כשיצא מתחת ידם חזרה הקדושה למקומה. והביא ראייה מהחשמונאים שלא קידשו מחדש את המקדש בשתי תודות. (ליתר דייק: במנחה ואת ירושלים בשתי תודות.)

מיהו י"ל שבבית המקדש הפריצים יכלו לחלל רק את קדושת המחיצות. אך את קדושת המקום, שהיא בחירה אלקית עולמית, אותה לא יכלו לחלל. ולכן חזרה אח"כ הקדושה למקומה. אך קדושת בית כנסת אינה קדושה עולמית כמו בית המקדש. ולכן יתכן שכשהופקעה קדושת המחיצות פקעה הקדושה מכל וכל. (מיהו הרמב"ן בחידושו למכות י"ט א' כתב שגם בית המקדש עצמו התחלל ע"י "ובאו בה פריצים וחיללוה". אך י"ל שזה רק למ"ד קדושה ראשונה קידשה לשעתה ולא קידשה לע"ל, אך למ"ד קידשה לע"ל אין לומר כן.)

ב. גדר קדושת בית כנסת והפקעתה

וצ"ע מהי קדושת בית כנסת, קדושת מקום או קדושת מחיצות? כי אם היא קדושת מחיצות בלבד, כיוון שהופקעה הקדושה ע"י הגויים שתפסוהו, שוב אין לה חזרה. אך אם היא קדושת מקום אולי יש לה חזרה.

ונראה שהדבר תלוי בגדר קדושת בית כנסת. לשיטת הרמב"ן בית כנסת הוא תשמיש מצוה וקדושתו היא קדושת כבוד בלבד. ברגע שיצא מרשות ישראל ונכנס לרשות נכרים אין הוא משמש עוד תשמיש של מצוה וקדושתו פוקעת - ק"ו מהמקדש. ולשיטת ראשונים אחרים בין אם נאמר כרש"י (בגטין ל"ח א' ד"ה בחזקה ועי' רמב"ן שם) שכיבוש קונה מדין יאוש,

מצינו שהנהנה מועל. אדרבה, גם אחרי "מעילתו" של אדם בבית הכנסת קדושתו במקומה עומדת, והבא אחריו ג"כ מועל, ודמי לכלי שרת שאין בהם דין "ובאו בה פריצים וחיללוה".

לעומת זאת יש אפשרות לפדות בית כנסת על דמים כמבואר במשנה ריש פ"ד דמגילה. א"כ אין לו קדושת הגוף אלא קדושת דמים. ולכן י"ל שיחול על בית כנסת דין "ובאו בה פריצים וחיללוה". אלא שצ"ע לדעת בעל המאור האם גם בבית הכנסת יהיה הדין של "ובאו בה פריצים וחיללוה", אע"פ שיש לבית הכנסת פדיון, אך אין בו מעילה, ואולי דין "ובאו בה פריצים וחיללוה" לא נאמר אלא במקום מעילה ולא במקום פדיון, וצ"ע.

אולם שיטת בעל המאור שבה אנו עוסקים היא שמדובר באבני מזבח ששוקצו ע"י ישראל ואח"כ זכו בהם עובדי כוכבים, ופריצים אלו הם פריצי ישראל. כי רק ישראל בני מעילה ינהו ולא גויים. וא"כ בית כנסת שנתפס ע"י גויים לא יצא כלל מקדושתו, לדעת בעל המאור, כיון שלא בני מעילה ינהו. מאידך יתכן לומר שבית הכנסת שונה ממקדש, כי אין בו מעילה אלא פדיון, וגם גויים יכולים לפדותו. ואם נאמר שדין "ובאו בה פריצים וחיללוה" חל גם על בית כנסת, יתכן שבבית כנסת גם גויים יכולים להפקיעו מקדושתו כשם שיכולים לפדותו וצ"ע.

שיטת הרמב"ן

שיטת הרמב"ן שם היא שאין לחלק בין קדושת הגוף לקדושת דמים, שהרי אבני מזבח קדושת הגוף הם ככלי שרת, ובכ"ז יוצאים לחולין מגזירת הכתוב. וכן קרקע אינה בת מעילה ובכ"ז המקדש עצמו התחלל ע"י כניסת גויים לתוכו. וצ"ל דגזירת הכתוב היא. שדוקא גויים יכולים לחלל ולא יהודים, שיהודים אינם מחללים קדושה.

ומכיון שבית כנסת מקדש מעט הוא, דינו לעניין זה כדין בית מקדש ויוצא לחולין ע"י

פוקעת זהו רק כאשר בית הכנסת נמצא בפועל תחת רשות נכרים. אך ברגע שהוא חוזר לידי ישראל חוזרת אליו קדושתו (כפי שהבאנו לעיל מהמקדש מלך להגרצ'פ פרנק בשם ש"ת בית יצחק). ויתכן שהדבר תלוי במחלוקת רש"י ותוס' הנ"ל בגדר כיבוש. לשיטת רש"י שכיבוש קונה מדין יאוש הרי זה קניין גמור וכשהוא יוצא מידי ישראל לרשות נכרים פקעה קדושתו. אך לשיטת התוס' שכיבוש קונה מגזירת הכתוב "ל שהתורה מכירה רק "דה פקטו" בתפיסתם של נכרים, אך ברגע שישראל חוזרים ותופסים את המקום, חזרה הקדושה שהיתה בו מקודם. וגם לרש"י הערנו כבר שבא"י יתכן שלא חל יאוש, וא"כ לכל היותר בזמן שהמקום היה בתפיסתם של הנכרים פקעה קדושתו, אך לא פקעה לגמרי, ולכן כשחזר המקום לידי ישראל חזרה קדושתו. למסקנה, נראה איפוא שבתי הכנסת העתיקים הנמצאים בא"י, אם הם בשליטת ישראל קדושתם במקומה עומדת ואסור לנהוג בהם מנהג חולין, והנכנס אליהם מן הראוי שינהג בהם דין בית כנסת, שיתפלל בהם, או ישב ויאמר כמה פסוקים כפי שנהוג בבתי כנסיות, ויכבדם בלבוש הולם והתנהגות מתאימה.

ובין אם נאמר כתוס' (שם ד"ה אבל) שכיבוש קונה מגזירת הכתוב, כיבוש מפקיע קדושה. (מיהו יתכן לומר שלרש"י שכיבוש קונה מדין יאוש, בארץ ישראל אין יאוש, ורק בחו"ל יש יאוש וכיבוש מפקיע קדושה, עיין באהלה של תורה ח"א סי' ק"ג ו-ז').

ולשיטת הר"ן בית כנסת קדוש מדרבנן, ומסתבר שקדושתו אינה חמורה מקדושת המקדש. אלא שהדבר צ"ע, כמי סובר הר"ן בענין הפקעת קדושה, כרמב"ן או כבעל המאור? אם כהרמב"ן, בית כנסת יוצא מקדושתו כשם שבית מקדש יוצא מקדושתו. אך לד' בעל המאור הסתפקנו לעיל אם בית כנסת שנתפס ע"י גויים יוצא מקדושתו, והדעת נוטה לומר שאכן יוצא מקדושתו.

ולשיטת הרמב"ם בית כנסת קדוש מהתורה כבית המקדש, אך שיטתו היא שקדושת בית המקדש לא פוקעת ע"י כיבושם של הנכרים וא"כ יתכן שה"ה בית כנסת. מיהו יש לחלק בין בית כנסת לבית המקדש. קדושת המקדש היא קדושה נצחית ולכן אין היא פוקעת ע"י הנכרים, משא"כ בית כנסת קדושתו ניתנת להפקעה, ולכן יתכן שכיבוש נכרים מפקיע בית כנסת מקדושתו.

אך לכו"ע, גם למ"ד שקדושת בית כנסת

סימן יב

הפקעת בית כנסת מקדושתו

שאלה*

עם חנוכת בית הכנסת החדש במושב התעוררה השאלה מה לעשות בבית הכנסת הישן, האם מותר להפקיעו מקדושתו, ואם כן כיצד? לדוגמא, האם אפשר לפדות בית כנסת ישן על בית כנסת חדש?

ראשי פרקים

שאלה

- א. בית כנסת בכפר של רבים או של יחיד
- ב. אופני הפקעת קדושת בית הכנסת
- ג. חילול בית כנסת ישן על בית כנסת חדש
- ד. שיטת הרמב"ם בקדושת בית הכנסת והפקעתה
- ה. החילוקים בין קדושת בית כנסת לקדושת מקדש מסקנה